

צאתכם לשלום

הרב טוביה שלמה בר-אילן

ועולה השאלה: כיצד נכון וראוי לנהוג בזמנים אלה. האפשרות הראשונה היא- להתבטל, לא לעשות כלום. וזה מביא לידי שעמום - לידי שיגעון. אדם שאינו עושה דבר, מגיע למקומות מאוד לא בריאים. היסוד צריך להיות קודם כל שחיים נורמליים הינם חיים שבהם אדם עושה משהו. לא לעשות כלום זוהי מציאות שאיננה נורמלית. אמנם, השאלה מתעוררת - מה לעשות? הגמרא מעלה רעיון - לשחק בכלבים דקים ושחמט, אך היא מציינת שמשחקים אלו מביאים לידי זימה. מהי משמעות הדברים?

חיים של משמעות

אני חושב שאפשר לחלק את החוויות שלנו, את העשייה שלנו, לשתי קטגוריות. יש חוויות ועשייה שהם מספקות נותנות לנו סיפוק, תחושה טובה, ויש חוויות שהן ריקניות. אחרי החוויה, מרגישים ריקנות, חוסר. אדם המתעסק בדברים שלא נותנים לו, לא מספקים לו כלום, בא לידי זימה. האדם בטבעו מחפש משמעות, מחפש סיפוק, וכאשר הוא לא מוצא אותה בחוויות שהוא חווה, הוא מחפש במקומות אחרים, מקומות של פריצות ושל זימה. הדרישה הראשונית היא שאדם יעשה משהו, הדרישה השנייה שהוא צריך לעשות משהו שמספק אותו, שנותן לו תחושה טובה. ניתן גם להסיק מכאן עיקרון שיכול לסייע בידינו כדי לבחור מה נכון ומה לא נכון לעשות בשעות הפנאי שלנו. אם אדם עשה מעשה מסוים ולאחריו הוא הרגיש תחושת ריקנות, אז כדאי להימנע מאותה עשייה. וכן להפך. אדם שם לב שמעשה מסוים עושה לו טוב, נותן לו

בטלה מביאה לידי חטא

"רבי אליעזר אומר: אפי' הכניסה לו מאה שפחות - כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה."

(כתובות נט, ב)

לדעתו של רבי אליעזר, ישנה חובה ערכית לכך שהאישה תעשה מלאכה בבית בעלה ולכן היא מחויבת לעשות משהו אפילו אם היא בעלת שפחות רבות שיכולות לעשות את המלאכה במקומה.

"רשב"ג אומר: אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה - יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שעמום."

רשב"ג אף מוסיף על דבריו של רבי אליעזר ואומר שאדם האומר לאשתו שהוא לא מוכן שהיא תעשה מלאכה- חייב לגרשה; למה? "כי בטלה מביאה לידי שעמום". ומפרש רש"י (ד"ה שעמום) ששעמום פירושו שיגעון.

"רשב"ג אומר וכו'. היינו תנא קמא! איכא בינייהו, דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר"

הגמרא מבארת את ההבדל בין הביטוי של ר' אליעזר והביטוי של רשב"ג. מבאר רש"י: ד"ה דמיטלא בגורייתא (וכו):

משחקת בכלבים דקים ושחוק שקורין אישקקי"ש (=שחמט!). לידי זימה איכא, לידי שעמום ליכא. דאין שעמום אלא ביושב ותוהא ובטל לגמרי.

אנחנו נמצאים כמעט בפתחו של חופשת 'בין הזמנים', תקופה שבה זמני הפנאי שלנו מתרחבים. מתוך כך צפה

¹ זהו האזכור הראשון לשחמט במקורות היהודיים. יש לשים לב, שההתייחסות לשחמט היא במסגרת 'מוסר הקודש' ואכמ"ל

הלכתיות אבל המעסיק דורש ממך לעשות משהו שאינו ישר וכדו'. עלינו להיות מודעים לדברים בכדי שנזכה להגיע לכך שהאומנות שלנו תהיה-נקייה.

הקריטריון השני שהמשנה העלתה הוא: אומנות קלה; פירש הערוך: "שאינן בה חסרון כיס". בודאי שכוונת הערוך היא לעבודה מעוטת סיכונים. אבל יש לומר שיש להמנע לא רק מסיכונים גשמיים אלא גם מסיכונים רוחניים. יכולה להיות עבודה שהיא כשרה למהדרין אבל המצב שם משפיע לרעה מבחינה רוחנית. יש מקומות שבהם הנשים לבושות בחוסר צניעות. יש מקומות שבהם יש הרבה רכילות ולשון הרע וכן הלאה והאדם צריך להיות מודע לזה. האדם צריך לברר מה יקרב אותו לריבונו של עולם ומה ירחיק אותו ח"ו. האתגרים אינם קלים, ועלינו להשתדל ללכת על פי הדרכת חז"ל - אומנות נקייה וקלה. נקייה- בלי בעיות הלכתיות; וקלה- שהיא לא דורשת מהאדם להקריב לא את שלמותו הפיזית ולא את שלמותו הרוחנית.

לחזק הופעת שם שמיים בעולם

עד כה עסקנו בקריטריונים הבסיסיים בבחירת מקצוע, אך ישנה רמה גבוהה יותר שלה אנו זוכים בארץ ישראל.

נלע"ד רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא ואספת דגנך אלא בא"י ורוב ישראל שרויין שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב א"י ולהוציא פירותי' הקדושי' ועל זה צייתה התורה ואספת דגנך ובוועז זורה גורן השעורי' הלילה משום מצוה וכאלו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה ה"נ לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה ואפשר אפילו שארי אומניו' שיש בהם ישוב העולם הכל בכלל מצוה

(חת"ם סופר סוכה לו, א)

החת"ם סופר אומר שישנם אומנויות שהן מצווה. בראש ובראשונה עבודת הקרקע בא"י, כפי שמפורש בפסוק על בוועז (ג, ב): "וְעֵתָהּ הָלֵא בְעֵז מַדְעָתָנוּ אֲשֶׁר הָיִיתָ אֶת נְעֻרֹתָיו, הִנֵּה הוּא זָרָה אֶת גֶּרְןְּ הַשְּׁעָרִים הַלְּיָלָה". כל העוסקים בחקלאות ובנין עוסקים במצוה הגדולה של יישוב ארץ ישראל. החתם סופר מוסיף ואמר שיתכן שגם

תחושת סיפוק ושמחה, או כדאי להרחיב את העיסוק במעשה זה. מן הסתם קשה מאוד לעשות כל הזמן דבר משמעותי. אמנם, קשה מאד להשקיע ולעמול בשעות הערב לאחר העבודה, אבל כדאי להימנע מעיסוקים ריקניים.

אומנות נקייה וקלה

אני מעוניין לעסוק בנושא זה במבט קצת אחר, במבט שהוא לדעתי משמעותי גם לעתיד. השאלה מה עושים בבין הזמנים היא שאלה כללית שקיימת ב'ציאה לחיים'. הישיבה היא מין חממה, מין מקום סגור שבו ברור מה אני עושה; אני יושב ולומד. השאלה היא מה עושים מחוץ לישיבה.

"רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה".

(משנה סוף קידושין)

חז"ל במשנה זו נוקטים בפנינו עקרונות שעל פיהם ראוי ונכון שנבחר לבחור באיזו אומנות, באיזו מלאכה עלינו לבחור? רבי מאיר אומר שהמקצוע שעלינו לבחור בו היא צריך לעמוד בשתי פרמטרים: א. אומנות נקייה; ב. אומנות קלה. מה הכוונה? מפרש הערוך (ערך תלמיותא) "נקייה- מגזל, וקלה- שאין בה חסרון כיס". בהשראת דבריו של הערוך אני רוצה להגיד כאן שני קריטריונים שעל פיהם יש לבחור מקצוע, ואולי אפילו ברמה הפשוטה קריטריונים שדרכם ניתן ללמוד כיצד נכון וראוי להתייחס לעבודה. הקריטריון הראשון הוא 'נקייה מגזל' וזה נכון גם ביחס למקצוע עצמו וביחס למקום העבודה. ביחס למקצוע עצמו אדם צריך להיות ערני לשאלות כאלה ואחרות שעלולות לצוץ לו במהלך העבודה. לעיתים מדובר בשאלות הלכתיות, ולעיתים בשאלות מוסריות-ערכיות. אדם צריך להכיר בהן ולהתמודד איתן³. למשל, אדם העוסק בעריכת דין עליו לברר מהי הדרכת התורה ביחס למקצוע זה. מתי מותר או אסור לייצג מישהו, באיזה אופן וכיצד בזה. באותה מידה השאלות יכולות לעלות ביחס למקום העבודה שלך. יתכן והמקצוע עצמו אינו כרוך בשאלת

³ ראה גם תשובתי כאן: <https://tinyurl.com/ydco378s> ביחס לעבודה ב'עיצוב פנים' לאור התורה.

² אאמו"ר שליט"א מעיר בספרו 'משטר ומדינה בישראל על פי התורה' (ח"ג סעיף רסב) שעל אף שאין מקצועות אלו מומלצים, הרי שאין איסור מפורש לעסוק במקצועות אלו כל עוד הם אינם מחייבים לעבור על ההלכה, עיין שם.

כך חשובה להקפיד על זמן העבודה שעליה אנחנו מקבלים שכר. כך חז"ל אומרים במדרש: (רות רבה פרשה ה) "לפי שהצדיקים רחוקים מן הגזל וע"כ ממונם חביב עליהם". אדם המזלזל בעבודתו, בסופו של דבר מזלזל גם בכסף שהוא הרוויח מעבודה זו. אדם שהתאמץ והשקיע בעבודה, הוא גם מכבד ומחשיב את הכסף שקיבל עבודה.

קביעת עיתים לתורה

כאשר אנחנו עוסקים ב'ציאה לבין הזמנים' חשוב כמובן להזכיר את החובה לקבוע עיתים לתורה. כאשר אדם נמצא בישיבה, החובה היא ללמוד תורה בהתמדה במשך כל היום⁵. ודאי כאשר אדם יוצא לחופשה או אדם ש'יצא לחיים', מוטל עליו לקבוע עיתים לתורה. קביעת העיתים יכולה להיעשות באופנים שונים, החל מדף יומי וכלה בקביעות אחרות. זה חשוב מאוד שאדם ירגיל את עצמו בלימוד קבוע בזמן קבוע, ובכך בעצם ייעגן את חיבורו לתורה. גם אדם היוצא לטיול במהלך החופשה, צריך לקחת אתו ספר ללמוד בו במהלך הטיול. שחם וחלילה לא יעבור יום שבו הוא לא ילמד תורה⁶.

שיעורי בית

אני רוצה לעמוד על נקודה נוספת שמאוד נוכחת אצלנו בבין הזמנים, ואף היא משמשת כמפתח לחיים שלמים- העמדה שלנו מול המשפחה. ישנה גמרא מפורסמת במסכת יומא (פו, א) המספרת על אדם שלמד תורה, ומעשיו נאים ומתוקנים, ובכך הוא גורם לקידוש ה' גדול. בחופשת 'בין הזמנים' אתם חוזרים הביתה ולכן ישנה שאלה משמעותית שעליכם לשים לב אליה והיא - כיצד אתם מתנהגים. הנקודה הראשונה שבה אני רוצה לעסוק בה זה- עזרה בבית. במהלך השנה אתם נמצאים בישיבה, בימי חול, ואף בשבתות וחלק מהחגים, ועל כן לא מזדמן לכם לעזור ולסייע במלאכות הבית. כעת בבין הזמנים ישנה הזדמנות למילוי הזכות שהיא חובה - לתת כתף. יש

שאר אומנויות בארץ ישראל המסייעות ליישוב העולם נחשבות מצווה. אדם המחפש באיזה מקצוע עליו לעסוק, עליו לשאול את עצמו לא רק האם מדובר באומנות נקייה וקלה, כפי שהסברנו לעיל, אלא גם עליו לשאול את עצמו מה עם ישראל צריך. כיצד הוא יכול לקדש שם שמיים, איך הוא יכול להוסיף לאומה. האומה צריכה לפתח מקצועות ותחומים רבים⁴. אז חשוב השוקל בדעתו איזה מקצוע ללמוד, יכוון לקדם ולחזק את הופעת שם שמיים בעולם.

ללכת בדרכיו של יעקב אבינו

דיברנו על החיוב לעשות משהו, לעשות משהו מספק, משמעותי. וגם דיברנו על כיצד נכון לבחור עבודה. אני רוצה לעסוק בנקודה חשובה נוספת השייכת בעבודה. הרמב"ם בי"ד החזקה מסיים את הלכות שכירות כך (הלכות שכירות יג, ז):

כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה, וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכו, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד.

'מוסר העבודה' של יעקב אבינו לא התבטא רק בכך שהוא היה אמתי כלפי לבן, ולא רימה אותו. אלא בעבודה במסירות. על האדם לבצע את המוטל עליו במסגרת העבודה, מבלי להתבטל אלא 'לדקדק על עצמו'. התורה מספרת את זה על יעקב אבינו לא רק בתור סיפורים בעלמא, אלא כדי שניקח ממנו מוסר השכל. מיעקב אבינו אנחנו למדים להיות עובדים ישרים ומסורים. אני מקבל כסף לפי שעה, אז להקפיד ששעת שעליה אני מדוות שהיא תהיה באמת 60 דקות ולא דקה פחות. כל דקה חשובה. כשם שכל דקה חשובה בכניסת שבת וביציאתה,

⁶ רבי דוד מילדולה, מחכמי אמשטרדם, שהביא לדפוס את 'מסילת - ישרים': כותב בהקדמתו בשבח הספר: "גם חיברו במקובץ קטן המחזיק את המרובה כדי שאפילו העניים שבישראל יוכלו לזכות בו כעשירים וכדי שיהיה נקל להוליכו עמו בחיקו בשקו או באפונדתו להעלות על לבו בכל עת ובכל רגע העיניים אשר בו נאמרים"

⁴ יש ספר מפורסם על מדינת ישראל 'start-up nation' (אומת הסטארטאפ). השאיפה שלנו להיות 'אומה שהיא יודעת את ה' (לשון הרמב"ם עבודה זרה א ג), אך אין ספק שפיתוח כלכלי חשוב מאוד לעוצמה של מדינת ישראל - של עם ישראל בארץ ישראל.

⁵ מובא בשם ר' חיים מוולוז'ין (הדרכות שבסוף ספר 'נפש החיים') שעל האדם לקבוע 'עיתים לביטול' -זמנים שבהם הוא לא לומד אלא עוסק בסידורים, מנוחה וכדו'.

דבר שמה מתבטאת התורה שלנו. היא מתבטאת גם בעצם הלימוד וקיום המצוות אבל מתבטאת גם ב'כמה נאים דרכיו כמה מתוקנות מעשיו'. שאדם חוזר הביתה, ובא ואמא אומרים: 'הנה, למדת תורה ואנחנו רואים כמה רוח טובה אתה משרה בבית', זה הדבר הנפלא ביותר שיכול להיות.

לשמור על החיים

הנקודה האחרונה שאני רוצה לעסוק בה זהו הנושא של- "וְנִשְׁמְרָתֶם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם". לצערנו, לפני כשבוע איבדנו, משפחת ישיבות ההסדר, בחור יקר אשר נהרג בתאונה בגאורגיה והתעתד ללמוד בישיבת ההסדר בירוחם. ישנם אסונות שהם 'בידי שמים', אך ישנם גם אסונות שאפשר וצריך למנוע אתם. התורה מלמדת אותנו עד כמה אנחנו צריכים להיות אחראים על החיים שלנו ועל החיים של זולתנו. לנהוג באחריות וכבוד ראש. לא לטייל בצורה מסוכנת, להזהר מאד בנסיעה בדרכים וכן הלאה. יתירה מזו, על האדם להיות עירני גם לסיכון חיים המתרחש בסביבתו. אדם צריך לאזור אומץ ולהגיד בסביבתו - אני לא מוכן שתסתכנו. אלף פעמים תעשו את זה וזה יהיה מיותר, אבל זה שווה את הפעם האחת מאלף חס ושלום שאדם מאבד את החיים. בעזרת ה' צאו לשלום ותחזרו לשלום, מלאים בכוח ותעצומות לראש חודש אלול.

מידי שבוע ביום שני בשעה 19:00 מתקיימת בביהמ"ד של "ישיבת הגולן" שיחה כללית. העוסקת בתורת המידות ובנפש האדם, חיזוק בלימוד תורה ועבודת ה'. להבדיל משיעורי האמונה העוסקים בעיונים מהותיים וכלליים מתורת מרן הרב וכתבי ראשונים, שיחה זו הינה בעלת גוון מוסרי, ועניינה בהדרכות רוחניות, הנגזרות מן המבט האמוני, ושופכות אור על דרכו הרוחנית של בן תורה בדורנו.

עריכה: נאור דיין | **אינטרנט:** אורי פירסט ויותם קניגסבוך | **תמלול:** רועי גרנות ופתח דודו הלוי. | **הפצה:** אחיה לוי ומיכאל טובר.

לכך חשיבות עצומה הן ברמה הפשוטה- להיות אדם עוזר ומיטיב עם הסובבים אותו. והן במובן העמוק של מצוות כיבוד הורים. השבוע ליינו את בחורי הישיבה ביום גיוסם לצה"ל. לקראת הגיוס, כפי מסורת הישיבה, רבני הישיבה למדו והעבירו שיעורי 'הכנה לצבא'. צריך לזכור שכשם שיש ערך עצום בלהיות חייל טוב ומשמעותי כך יש ערך עצום בלהיות בן משפחה משמעותי. לעזור כשמבקשים, לבדוק אם צריך לעזור וכיוצא בזה. אדם סיים שנת לימודים בישיבה, ובבית הוא 'נבחן' עד כמה התורה שלמד השפיעה עליו ושינתה אותו לטובה. עזרה בבית לא מתבטאת רק במישור המעשי, אלא גם במישור הרוחני והמהותי. אם יש לכם אחים הצעירים מכם בבית, אז כאשר הם יראו אתכם מתנהגים אחרת- עוזרים יותר בבית, קובעים עיתים לתורה, אז על ידי הדוגמה האישית אתם יכולים לעזור להם גם להשתפר במעשיהם. וכמובן לעודדם ללכת אתכם לתפילה או אולי אפילו לקבוע זמן קבוע שבו תלמדו איתם. זה גם חלק מהאחריות כלפי המשפחה.

להאיר את המשפחה

הנקודה השנייה המשמעותית הקשורה ביחס למשפחה היא - מאור הפנים. דיברנו מקודם על כך שיש לעזור בבית, אך השאלה היא גם כיצד אתה עוזר. אדם יכול לעזור להוריו או אחיו אך כיוון שהוא עושה זאת עם פרצוף זועף או מלווה תלונות, זה פוגע בערך העזרה שלו. חשוב לומר שמדובר בניסיון לא פשוט בכלל ביחס למשפחה. ביחס לאנשים אחרים לפעמים יותר קל לנו להתנהג כפי שצריך: להאיר פנים, לעזור וכו'. ודווקא כלפי המשפחה המתחים מתפרצים. יש כאן עבודת המידות שעל האדם לעסוק בה בישיבה ומחוץ לישיבה. לפעמים ב'בין הזמנים' עבודת המידות היא יותר משמעותית מאשר בישיבה. בסופו של